

звичаями та ін. Правові гарантії не в змозі окремо від інших соціальних норм створити достатньо сприятливі умови для повного забезпечення прав і свобод людини.

Потрібен певний час для того, щоб суспільні відносини відповідали вимогам моралі і поряд з тим вимогам закону. Повинен існувати комплекс правових гарантій прав і свобод громадян, тобто створення можливості, за якої стала б реальною реалізація кожною людиною і громадянином своїх прав та обов'язків.

Список використаної літератури:

1. Transparency International знизил рейтинг України за рівнем корумпованості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://project.ukr-inform.ua/news/33316/>.
2. У рейтингу демократії Україна скотилася до рівня «гібридних режимів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukra-ine/politics/1298180-u-rejtingu-demokratiyi-ukrayina-skotilasya-do-rivnya-gibridnih-rezhimiv>.
3. Фрицький О.Ф. Конституційне право України. – К., 2003.
4. Скаун О.Ф. Теорія держави і права / Пер.з рос. – Харків, 2001.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3-4. – Ст. 21.
6. Конституція Франції: Декларація прав людини і громадянина та Конституційний Акт 1793 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constituanta.blogspot.com/2011/02/1793.html>.
7. Декларація незалежності Соединенных Штатов Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/S.America/XVIII/1760-1780/Deklac_ne-zavisim/text.phtml?id=4684.

Надійшла до редакції 16.02.2012

ЛАПКА О.Я., кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.5

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЯКІ ЗУМОВЛЮЮТЬ ТЕРМІНОЛОГІЧНУ НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ВПЛИВАЮТЬ НА ХАРАКТЕР ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Охарактеризовано фактори, що обумовлюють варіативність інтерпретації сутності та змісту поняття «правова політика» в Україні і, як наслідок, термінологічну невизначеність у понятійно-категоріальному апараті сучасної юридичної науки.

Ключові слова: *правова політика, юридична наука.*

Характеризуются факторы, обуславливающие вариативность интерпретации сущности и содержания понятия «правовая политика» в Украине и, как следствие, терминологическую неопределенность в понятийно-категориальном аппарате современной юридической науки.

Ключевые слова: *правовая политика, юридическая наука.*

Characterized by factors that cause diversity interpretation of the essence and content of the concept of "legal policy" in Ukraine and as a consequence of uncertainty in terminology of modern jurisprudence.

Keywords: *legal policy, jurisprudence.*

Теоретико-правовий аналіз факторів, які обумовлюють термінологічну невизначеність та впливають на характер правової політики в Україні, має сучасне загальнонаукове та практично-прикладне значення. Про актуальність запропонованого аспекту дослідження свідчить факт активного застосування в останні роки словосполучення «правова політика» у законодавстві України [1] та держав близького зарубіжжя [2], а також у авторських творах, наукових виступах учених та загалом у засобах масової інформації [3; 4; 5]. Однак єдиного змістовного навантаження дане правове явище не набуло ні в аспекті понятійно-категоріального статусу в теорії права, ні з боку цільових, засадничих пріоритетів формування та механізму реалізації на практиці. У фахових джерелах справедливо зазначається факт недостатності загальнотеоретичної розробки вказаної проблематики та переважно галузева направленість існуючих праць [6; 7, с. 803].

Тим не менш не викликає сумніву необхідність розробки сучасної ефективної правової політики у державі та суспільстві, обґрунтування наукової концепції правового розвитку суспільних відносин на найближчу та довгострокову перспективи. Вирішення пов'язаних із цим проблем являє собою одне з нагальних завдань сучасної юриспруденції. У контексті сказаного О.А. Левченкова у власному монографічному дослідженні, зокрема, пише: у наш час більшість учених (М. Матузов, А. Малько, А. Коробова, С. Кожевніков, К. Шундіков та ін.) сходяться на тому, що поняття «правова політика» перспективне для подальшої розробки у межах правознавства і повинно використовуватися в якості загальнотеоретичної категорії [8, с. 40].

З метою вирішення окреслених загальнотеоретичних та прикладних проблем, пов'язаних з правовою політикою, вважаємо доцільним встановити фактори, що впливають на її полісемантичність.

До таких факторів, що зумовлюють варіативність інтерпретації сутності та змісту досліджуваного правового явища і, як наслідок, термінологічну невизначеність поняття «правова політика», можна віднести:

1. Словосполучення «правова політика» використовується спеціалістами як синонім виразів «легітимна політика», «законна політика», «законодавча політика», «законотворча політика», «праворегулятивна політика» [8, с. 36]. Інколи цим терміном охоплюється законність, легітимність не самої політики в цілому, а засобів та методів, що використовуються у ній. Наприклад, К. Шундікова, Ю. Пермякова та ін. переконані, якщо політика здійснюється у рамках закону, вона може претендувати на те, щоб її вважали правовою. І навпаки, політика, що реалізується не на законній підставі, називатися правовою не повинна [9, с. 30].

Вважаємо, що до єдиного понятійного ряду належать усі запропоновані науковцями словосполучення, але як одна із форм прояву категорії «правова політика», яка не вичерпує її змісту. Поміж наведених правових явищ саме «правова політика» може позиціонуватися як родове (узагальнююче) щодо вищеперелічених, оскільки усі вони представляють собою лише конкретизацію юридичних властивостей поняття «правова політика». Окрім того, категорія «право» у межах аналітичної юриспруденції, а тим паче природно-правового праворозуміння, має, так би мовити, пріоритет (первинне значення) стосовно категорій «політика», «легітимність» та ін.

2. Один із методологічних підходів у дослідженні юридичної категорії «правова політика» заснований на обґрунтуванні відмінності тлумачення понять «правова політика» та «політика права». Професор Г.І. Муромцев, аналізуючи концепцію політики права, яку розробляли представники дореволюційної правової думки (Б.О. Кістяковський, С.А. Муромцев, М.М. Коркунов, Л.Й. Петражицький, Г.Ф. Шершеневич, П.І. Новгородцев та ін.), зауважує, що у радянській та пострадянській юридичній літературі їхні погляди підпадали під критичний науковий аналіз, одним із напрямів якого була методологія дослідження правової політики, а саме розуміння *політики права* як науки і галузі знань, відірваних від практичної політики. У працях на відповідну тематику до революції писали, що у той час як *правова політика* представляє собою реальний факт соціально-політичної дійсності, *політика права* із самого початку розглядалась як особлива галузь (напрямок) наукового пізнання [10, с. 2].

Відстоюючи точку зору дореволюційних правників Г.І. Муромцев зазначає, що будь-яка політика має (та повинна мати) два рівні – теоретичний (науковий), і практичний (прикладний). При вивченні політики можна розглядати її з позиції як теорії, так і практики. Тому уявляється, що *політика права* була для зазначених авторів не абстрактною наукою, не пов'язаною із життям, а наукою, направленою на практичне застосування її доробок та висновків [10, с. 2].

Про практичну спрямованість «прикладної науки політики права» свідчить вислів професора С.А. Муромцева, який бачив завдання відповідної науки у реформі існуючого та створенні нового права. На його думку, політика права визначає цілі та прийоми, якими повинні керуватися і законодавець і суддя [11, с. 14-15].

Таким самим було бачення політики права у філософа права Л.Й. Петражицького, який останню розглядав як своєрідний інструмент прогнозування правового впливу на суспільство. Так, сутність проблем, що вирішуються за допомогою політики права, він бачив у науково обґрунтованому передбаченні наслідків, яких слід очікувати у випадку введення певних правових приписів, а також у розробці таких положень, введення яких у системі чинного права шляхом законодавчої діяльності стало би причиною бажаних результатів [12, с. 2-3].

Ще більш виразно практично-прикладний аспект поняття «політика права» прослідкову-

ється у професора Г.Ф. Шершеневича, для якого вона є системою заходів, спрямованих на зміну законодавчим шляхом існуючого порядку відповідно до ідеальних уявлень, що розробляються філософією права [13, с. 11].

Синтезуючи точки зору провідних філософів та правознавців дореволюційної правової думки стосовно співвідношення понять «правова політика» та «політика права», можемо стверджувати, що слабкість їхніх підходів переважно мала світоглядний, але не методологічний характер. Політика права тлумачилась ними як різновид політики у загальносоціальному розумінні, де право позиціонувалося об'єктом дослідження, а мета розкривалася через такі вислови: «оцінка чинного законодавства та сприяння напрацюванню більш досконалого права», «реформа існуючого та створення нового права», «система заходів, направлена на зміну законодавчим шляхом існуючого порядку». Отож, *політику права* розуміли як прикладну науку, покликану оцінювати чинне законодавство та сприяти напрацюванню більш досконалого права.

3. Відсутність у наукових колах єдності тлумачення сутності та змісту системоутворюючих елементів поняття «правова політика», а саме правових категорій «політика» і «право». Поставлена проблема пов'язана із тим, що семантичне значення правової політики слід шукати спираючись на інтерпретації змісту вихідних категорій, а саме «політика» і «право».

Кожен із названих феноменів торкається практично усіх сфер життєдіяльності людей, звідси проблеми їхнього пізнання (визначення сутності, змісту (структури), форм, видової характеристики, реалізації тощо) становлять об'єкт дослідження переважної більшості гуманітарних наук, кожна із яких має власний аспект вивчення.

Зокрема, термін «політика» у науковий обіг ввів давньогрецький філософ Аристотель (384-322 до н.е.) у творі з однойменною назвою. За його визначенням, політика – це цивілізована форма спільноти, яка слугувала досягненню «загального блага» і «щасливого життя». Такою формою Аристотель вважав античний поліс (місто-державу) [14, с. 11].

У повсякденному житті слово «політика» використовується, переважно, для характеристики дій та вчинків, що відображають лінію поведінки особи у сім'ї, колективі, суспільстві, її відносини з іншими людьми [8, с. 11].

У масовій свідомості політика звичайно ототожнюється з управлінням яким-небудь процесом (наприклад, політика у галузі освіти або економічна політика).

На шляху ускладнення форм людської діяльності зміст політики ставав усе більш розмитим, оскільки функції управління почали поширювати на сферу приватних відносин (громадянське суспільство). Наприклад, класик політичної науки німецький соціолог Макс Вебер (1864-1920) з цього приводу писав, що політика охоплює усі види діяльності із самостійного керівництва і можна казати про політику банків, шкільну політику або політику розумної жінки, що бажає управляти своїм чоловіком [15, с. 646].

У марксистсько-ленінському розумінні політика — це боротьба класових інтересів. Визначення політики як боротьби, прагнення до панування було стійким напрямком у політичній думці ХХ століття.

Після розпаду світової системи соціалізму, розпаду СРСР, знищення біполярності у міжнародних відносинах послабшали підстави для трактування політики як боротьби, протистояння, бачення політики через «друг – ворог». Проте з політики не зникла орієнтація на силу, перемогу у протистоянні, прагнення до панування, придушення одних іншими.

Сучасні політологи визначають політику як діяльність з приводу суспільних інтересів, що виражається у поведінці суспільних груп, а також як сукупність поведінкових моделей та інститутів, регулюючих суспільні відносини та утворюючих як сам владний контроль, так і конкуренцію за володіння силою влади.

У загальному вигляді політика визначається як соціальна діяльність, направлена на збереження або зміну існуючого порядку розподілу влади та власності у державно організованому суспільстві (внутрішня політика) і світовому співтоваристві (зовнішня політика, світова політика) [16, с. 46].

Отже, політика постає як багатопланове соціальне явище, що розглядається як інструмент свідомого саморегулювання суспільства (світового співтовариства). Тому існує ряд визначень (дефініцій) політики, що пропонуються різними теоретичними напрямками, у яких один із основних аспектів політичної діяльності: інституційний, економічний, психологічний, соці-

льний, антропологічний та ін., включаючи правовий.

При будь-якому тлумаченні політики професор Г.І. Муромцев вважає, що можна виділити три притаманних їй елемента, або рівня політики. Це, по-перше, політичні ідеї, погляди, теорії; по-друге, політичні відносини (між класами, націями, державами); по-третє, політичні інститути за допомогою яких здійснюється політика. Перед нами, по суті, структура поняття «політика», що включає ідеологічний, соціологічний та інституційний елементи [17, с. 1].

Відповідно до наведеного висновку, переважна більшість провідних дослідників з державно-правової тематики, формулюють дефініції правової політики виходячи з пріоритету однієї із її складових. Так, наприклад, професор М.І. Матузов обґрунтовує погляд на правову політику як комплексу ідей, заходів, завдань, цілей, програм, принципів, установок, що реалізуються у сфері дії права та за допомогою права [8, с. 41]. Тобто науковець виходить із пріоритету ідеологічної складової політики, а не соціологічної чи інституційної. Натомість його колега А.В. Малько вважає, що «правова політика – це науково обґрунтована, послідовна та системна діяльність державних та муніципальних органів по створенню ефективного механізму правового регулювання...» [8, с. 41]. У такому контексті саме інституційна складова утворює квінтесенцію правової політики.

Торкаючись феномена права, неможливо не помітити, що на початку ХХІ ст. цивілізоване людство ніяк не може дійти згоди, чим саме є останнє. У сучасній науці існують сотні або мабуть тисячі його дефініцій, і серед них немає жодної, яка би розділялась усіма. Такий стан речей, очевидно, є закономірним і природним, бо будь-яке визначення права несе в собі відбиток конкретної країни на певному етапі її розвитку [17, с. 41].

У літературі всі підходи до праворозуміння прийнято поділяти на групи. Є декілька класифікаційних груп. Найбільш поширеним є поділ праворозуміння на вузьке та широке (іноді використовують термін відповідно моністичне та плюралістичне, легістське та юридичне). Основні теорії, які можна віднести до вузького розуміння права, такі: юридичний позитивізм (А. Меркель, Д. Остін, К. Бергб та ін.); «чиста» теорія права Г. Кельзена; нормативне розуміння права, що виникло і розвивалося у рамках марксистсько-ленінської теорії (представниками якого є П. Недбайло, С. Алексєєв та ін.); історична школа права (Г. Гуго, К. Савіньї, Г. Пухта) [18, с. 344-349].

Автори вузького розуміння права (вони ж моністи, легісти) розуміють право як засіб регулювання суспільних відносин, що впливає на ці відносини сукупністю діючих у відповідному суспільстві норм та правил, які використовує держава. У такому розумінні право ототожнюється із законом, а точніше, з сукупністю нормативно-правових актів [19, с. 88].

Використовує охарактеризований методологічний підхід для дослідження правової політики, наприклад, А.І. Демідов, на думку якого остання – це діяльність держави, спрямована на розвиток системи законодавства [8, с. 42].

Основні прорахунки названого підходу стосовно визначення правової політики криються у науково визначених, традиційних недоліках, що називаються по відношенню до вузького праворозуміння у цілому. По-перше, це те, що право у вузькому розумінні в окремих аспектах правового регулювання не повною мірою адекватне існуючим у суспільстві відносинам та його потребам. Воно обов'язково дещо відстає або дещо забігає вперед, і це стосується також питань та проблем, пов'язаних із правовою політикою. По-друге, таке право може бути інструментом державного свавілля стосовно окремої особистості або суспільства в цілому. Щодо правової політики відповідний негативний аспект виявляється через такі дійсно існуючі ганебні явища у сучасному суспільстві, як «тіньова політика», «тіньова влада», «тіньове регулювання», що ведуть у кінцевому рахунку до «тіньової держави» [18, с. 363-365].

Зазначені вище недоліки вузького розуміння права, які проявляються як у теоретичній, так і практичній площині, породили у правовій думці підходи, які в межах наведеної раніше класифікації об'єднуються у так званий «широкий» (або плюралістичний) підхід до права або іменуються концепціями (школами, теоріями тощо) широкого розуміння права. До них, як правило, відносять: соціологічну школу права (С. Еріх, Р. Панд, К. Левеллін та ін.); теорію природного права (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Х. Вольф та ін.); психологічну теорію права (Л. Кнапп, Л. Петражицький, Г. Тард, В. Вунд); інтегративні підходи права, до яких можуть бути віднесені: інтегративна юриспруденція Дж. Холла; марксистська концепція права (К. Маркс, Ф. Енгельс), ненормативна концепція права (М. Байтін), комунікативна теорія права

(А. Поляков) та ін. [18, с. 366-405].

Прихильники широкого розуміння права (вони ж плюралісти) розглядають право як щось відмінне від правил поведінки (юридичних норм). Залежно від напрямку у межах широкого праворозуміння право може виступати фактично будь-чим: психологічною реакцією, реальними суспільними відносинами, суб'єктивним правом, свободою особистості тощо. До того ж розмежовуються поняття «закон» і «право», як правило, останнє у них збігається з іншими суспільними інститутами (наприклад, правосвідомість, правовідносини тощо).

На наше переконання, демонструє прихильність до широкого підходу в праві О.Ю. Рибаків. За словами професора Г.І. Муромцева, своєрідну концепцією правової політики пропонує саме цей правознавець, на думку якого поняття правової політики може мати вузький та широкий зміст. У першому випадку під нею розуміється напрацювання та реалізація тактики і стратегії у галузі створення та застосування права на *загальних принципах права*. У другому – правова політика *система ідей, цілей, заходів і способів* втілюється у діяльності перш за все державних та муніципальних органів, громадських об'єднань, окремих осіб, що забезпечує функціонування і відтворення правового механізму, направлено на реалізацію інтересів, прав і свобод особистості у взаємодії з її обов'язками. Правова політика, як вважає О.Ю. Рибаків, *іде від особистості*, слугує їй [10, с. 7].

Вважаємо, перевагою даного розуміння є те, що правова політика має власні цілі та завдання. Разом з тим у ньому простежуються два методологічні недоліки. Перш за все, правова політика постає тут як деяка макрополітика, яка поглинає усі інші види політики, що, безперечно, не так. Окрім того, «загальні принципи гуманізму» у різні епохи історії та у різних правових культурах постають неоднаковими. Тому права і свободи особи «у взаємодії з обов'язками» є метою правової політики не всюди. Відомо, наприклад, що у першій Конституції СРСР 1924 р. про права і свободи особи взагалі не згадувалося.

Багатозначність категорії «правова політика» визначається й іншими, не менш суттєвими факторами, які у комплексі з вищеназваними здатні зумовити термінологічну невизначеність та вплинути на характер правової політики в Україні. Такими специфічними факторами можуть бути названі:

- варіативність наукової інтерпретації форм та способів співвідношення понять «право» і «політика»;
- особливості предмета дослідження наукової галузі знань, у межах якої досліджується феномен правової політики – політологія або юриспруденція;
- рівень фаховості суб'єкта пізнання, оскільки загальновідомим є факт, що кожна творча робота має певну долю суб'єктивізму, бо є наслідком інтелектуального розвитку особистості, її фаховості, а також результатом ідеологічних уподобань автора та наукових підходів (методів), які ним використовувалися у процесі дослідження [20, с. 9];
- ступінь наукової розробки досліджуваного правового явища;
- труднощі пізнавального характеру, що пов'язані із складністю природи досліджуваної категорії.

Кожен із перелічених факторів є самостійним предметом пізнання, заслуговує самостійного фахового дослідження і, як наслідок, власного доктринального джерела.

Список використаної літератури:

1. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України шостого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 грудня 2007 р. № 4-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lidasoft.com.ua/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=611332&menu=517480>.
2. Саркісов Р.С. Российская правовая политика как концепция и реальность [Электронный ресурс]: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Пятигорск, 2008.
3. Бідей О. Основні пріоритети правової політики України // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 3. – С. 100-103.
4. Почтовий М.М. Про поняття «правової політики» в загальній теорії права // Науковий вісник Київ. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 6 (67). – С. 95-99.
5. Гетьманчук М.П. Політологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/12560607/politologiya/pravova_politika.
6. Исаков Н.В. Правовая политика современной России: проблемы теории и практики: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. – М., 2005.

7. Скакун О.Ф. Теорія держави та права (Енциклопедичний курс): Підруч. – Х., 2006.
8. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. – М., 1912.
9. Левченкова Е.А. Правовая политика государства и ее приоритеты в сфере правоохранительной деятельности органов внутренних дел (Теоретико-правовой аспект): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – СПб., 2004.
10. Коробова А.П. Правовая политика: понятие, формы реализации, приоритеты в современной России: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – Самара, 2000.
11. Муромцев Г.И. Правовая политика: специфика понятия и ее преломление в постсоветской России [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.centrlaw.ru/publikacii/Muromtsev1/index.html>.
12. Муромцев С.А. Определение и основное разделение права. – М., 1879.
13. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. – Том 1. – СПб., 1909. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc108p/instrum4914/>.
14. Шершеневич Г.Ф. Революция и гражданское уложение. – СПб., 1906.
15. Аристотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К., 2000.
16. Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
17. Політика [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://uk.wikipedia.org/wiki/Політика#cite_note-1.
18. Тихомиров Ю.А. Право национальное, международное, сравнительное // Государство и право. – 1999. – № 8. – С. 5-11.
19. Машков А. Проблемы теорії держави та права. Основи: Курс лекцій. – К., 2008.
20. Берман Г.Д. Западная традиция права. – М., 1998.
21. Пікуля Т.О. Механізм держави (ретроспективний огляд та сучасні наукові тенденції визначення) // Право і суспільство. – № 2. – 2010. – С. 9-15.

Надійшла до редакції 04.04.2012

ЛОГВИНЕНКО Б.О., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 342.7:1:294

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ МУСУЛЬМАНСЬКОГО ПРАВА

Здійснено загальну характеристику системи мусульманського права та визначено її головну особливість, що полягає у тісному поєднанні релігійних та юридичних основ.

Ключові слова: право; система права; мусульманське право; шариат; фіх.

Дана общая характеристика системы мусульманского права и определена её главная особенность, которая заключается в тесном сочетании религиозных и правовых основ.

Ключевые слова: право; система права; мусульманское право; шариат; фикх.

The article presents the general characteristics of the system of Islamic law and defined its main feature, which is in close conjunction of religious and legal frameworks.

Keywords: law; system of law; Islamic law; sharia; fiqh.

Починаючи з виникнення перших пам'яток про державу і право та впродовж подальшої історії людства у світі було складено безліч національних правових систем (правових сімей; систем права). Залежно від географічного розташування, національних традицій, особливостей менталітету, релігії та багатьох інших факторів у кожній державі було сформовано власну систему права. Кожна з таких систем має комплекс притаманних лише їй рис та характеристик, що дозволяють вирізнити її з-поміж інших.

Разом з тим однією з важливих тенденцій розвитку права сьогодні є широка міжнародна інтеграція, що знаходить свій прояв в уніфікації законодавства, взаємному поглинанні культур різних народів, спрощенні кордонів та переміщенні фізичних осіб між державами.

В Україні спостерігаються аналогічні процеси, що відображають послідовний курс на європейську інтеграцію та торкаються практично всіх сфер суспільного життя. В контексті таких змін невід'ємного значення набуває належне забезпечення органами публічної адміністрації прав та свобод людини і громадянина в Україні. Високий рівень такого забезпечення безпосередньо залежить від здатності суб'єктів владних повноважень враховувати інтереси всіх етнічних груп, які репрезентують населення нашої держави.

